

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku k výroku a odôvodneniu uznesenia ústavného súdu č. k. III. ÚS 485/2022 z 25. augusta 2022

1. V súlade s § 67 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripájam k uzneseniu ústavného súdu č. k. III. ÚS 485/2022 z 25. augusta 2022 odlišné stanovisko.

2. V prvom rade považujem za potrebné vyzdvihnúť kľúčovú úlohu médií v tejto dobe, ktoré svojou zásadnou mierou dopomáhajú ku kvalite demokracie, ktorú žijeme. Práve prostredníctvom nich sa realizuje ústavou a medzinárodnými dokumentmi garantované právo na informácie a občania majú zásadne jednoduchšiu orientáciu pri nejednoduchých témach, ktoré častokrát dominujú spoločenskému diskurzu. **Obmedzovanie a cenzúra médií sú pre mňa prístupy v demokratickej spoločnosti také zásadné, že už len úvahy na túto tému si žiadajú podrobné zdôvodnenia, ktoré takéto zásahy vysvetlia.**

3. Okrem všeobecnej deklarácie o význame médií je však dôležité vnímať aj ich moc. Nie nadarmo sa vraví, že sú tzv. štvrtou mocou v štáte a v prípade koncentrácie na konkrétnu osobu alebo udalosť dokážu svojou mocou navodiť kontext zásadne pozitívny, ale aj zásadne negatívny. Keď sťažovateľ podal svoju ústavnú sťažnosť a mohol som sa s ňou oboznámiť, jedna z prvých myšlienok, ktorá mi napadla, bola, že ústavný súd má v tejto chvíli možnosť svojou interpretačnou autoritou dopomôcť k vyriešeniu viacerých neuralgických bodov týkajúcich sa tzv. justičnej žurnalistiky. Považujem za veľmi dôležité, aby články popisujúce súdne konania boli autentické, keďže novinári sú predĺženou rukou verejnosti a práve prostredníctvom nich a vďaka nim sa dozvedáme informácie takpovediac z prvej ruky. Keďže je v tejto súvislosti kľúčové dodržiavanie princípov, ako je napr. prezumpcia nevinoty (prejavuje sa napríklad v tom, že s rovnakým dôrazom a vyvážením je potrebné informovať o stanoviskách obžaloby, ako aj obhajoby, alebo v potrebe hodnotiť dôkazy v prospech, resp. neprospech obvineného rovnako intenzívne a vyvážené), a častokrát je ozaj sporné, o čom a akou formou sa môže informovať, ingerenciu ústavného súdu preto považujem za náležitú. Vzhľadom na procesné odmietnutie veci (nedodržanie lehoty a subsidiarita) a vzhľadom na to, že ústavný súd nepristúpil ani len k tzv. kvázi-meritórному odmietnutiu podania z dôvodu zjavnej neopodstatnenosti, mi ostala len platforma odlišného stanoviska. Ako bude z nasledujúceho textu zrejmé, nepovažujem procesné vybavenie posudzovanej veci za adekvátne.

I. Štrasburské doktrínálne východiská

4. Pri písaní tohto odlišného stanoviska si dovoľím aj malý doktrínálny úvod, kde poukážem na niekoľko rozhodnutí, z ktorých som pri svojich úvahách v súvislosti s prebiehajúcim konaním vychádzal. V prvom rade je to rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) *Campos Dâmaso v. Portugalsko* z 24. apríla 2008 (sťažnosť č. 17107/05), ktorý doktrínálne prevzal *i. a.* aj Ústavný súd Českej republiky (ÚS ČR, Pl. ÚS 2/10). Vec sa týkala zverejnenia textu obžaloby novinárom pred jej oficiálnym prečítaním v rámci verejného

súdneho procesu. ESLP v tomto konaní konštatoval porušenie čl. 10 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“).

5. Tamojší sťažovateľ pán Dâmaso bol novinárom periodika *Público*, pričom napísal niekoľko článkov týkajúcich sa zástupcu šéfa parlamentnej frakcie Sociálnodemokratickej strany, ktorá bola v tom čase pri moci. Pán Dâmaso vo svojich textoch odhalil určité aspekty skutočností zhromaždených prokuratúrou a poukázal na oficiálne obvinenie daného politika. Po zverejnení článkov bolo začaté trestné stíhanie proti politikovi a ten onedlho odstúpil z funkcie podpredsedu strany. Následne bolo začaté trestné stíhanie aj proti novinárovi pre prečin porušenia *segredo de justiça* (pojem podobný tomu, ktorý sa bežne označuje výrazom „tajnosť vyšetrovania“), za ktorý bol aj odsúdený. Vnútroštátny súd poukázal na to, že problémom bol konkrétny článok uverejnený 5. novembra 1998, kde boli uvedené aj doslovné opisy obsahu podaní prokurátora. ESLP vo svojom rozsudku poznamenal, že články novinára sa týkali prípadu verejného významu, pričom dodal, že tlač má povinnosť informovať verejnosť o deliktoch, z ktorých sú politici obvinení. Ďalej uviedol, že politici nevyhnutne a zámerne vystavujú každé svoje slovo a skutok dôkladnej pozornosti novinárov a verejnosti všeobecne a spomenul aj odporúčanie č. 13 Výboru ministrov Rady Európy, ktoré zdôrazňuje právo novinárov na slobodný prenos informácií o fungovaní systému presadzovania práva. Súd vo veci dospel k záveru, že záujem o uverejnenie článku prevažuje nad cieľom ochrany tajomstva vyšetrovania, a to aj napriek úplne zákonnému a spravodlivému charakteru tohto cieľa.

6. Aj dnes je dôležité si pripomínať, že sloboda prejavu predstavuje jeden zo základných pilierov demokratickej spoločnosti a že záruky, ktoré sa majú poskytnúť tlači, sú preto mimoriadne dôležité (rozsudok ESLP vo veci *Fressoz a Roire v. Francúzsko* z 24. 4. 2008, sťažnosť č. 29183/95). Tlač totiž zohráva v demokratickej spoločnosti významnú úlohu a hoci nesmie prekračovať určité hranice týkajúce sa najmä ochrany dobrej povesti a práv iných, ako aj má zabrániť prezradeniu dôverných informácií, je v jej zodpovednosti oznamovať v súlade so svojimi povinnosťami informácie o všetkých záležitostiach verejného záujmu (rozsudok ESLP vo veci *Bladet Tromsø a Stensaas v. Nórsko* z 20. 5. 1999, sťažnosť č. 21980/93, rozsudok ESLP vo veci *Bédat v. Švajčiarsko* z 29. 3. 2016, sťažnosť č. 56925/08).

7. Na tomto mieste považujem za potrebné akcentovať doktrínálny záver o tom, že **si nemožno myslieť, že otázky, ktorými sa zaoberajú súdy, nemôžu pred tým, než súdne konanie prebehne, resp. počas toho, ako prebieha, vyvolať diskusiu inde, či už v odborných časopisoch, bežnej tlači, alebo u širokej verejnosti.** K funkcii médií spočívajúcej v sprostredkovaní takýchto informácií a myšlienok sa totiž nedielne pridáva právo verejnosti na ich prijímanie. Tu je však potrebné dôsledne brať do úvahy právo každého na spravodlivý proces, ako je zaručené v čl. 6 dohovoru (rozsudok ESLP vo veci *Tourancheau a July v. Francúzsko* z 25. 11. 2005, sťažnosť č. 53886/00). ESLP vo svojej rozhodovacej činnosti opakovane akcentoval, že novinári by mali mať už uvedené na pamäti pri podávaní správ o prebiehajúcich trestných konaniach. Dôvodom je to, že hranice prípustného komentára by nemali zahŕňať vyjadrenia, ktoré by mohli (či už úmyselne, alebo neúmyselne) znížiť šancu dotknutých osôb na spravodlivý súdny proces, prípadne podkopáť

dôveru verejnosti v úlohu, ktorú zohrávajú súdy pri výkone trestného súdnictva (pozri napríklad rozsudok ESLP vo veci *Pinto Coelho v. Portugalsko* z 28. 6. 2011, sťažnosť č. 28439/08).

II. Procesné podmienky a ich splnenie

8. Ako som už naznačil, väčšina senátu ústavného súdu dospela k záveru, že podanie ústavnej sťažnosti bolo realizované po lehote a súčasne došlo k akcentovaniu princípu subsidiarity ústavnej sťažnosti. Dôvodom toho záveru bolo to, že sťažovateľ nebol prítomný na pojednávaní Špecializovaného trestného súdu (ďalej len „ŠTS“), na ktorom zákonný sudca rozhodol o opatrení, ktoré istým spôsobom regulovalo pôsobenie médií na pojednávaniach týkajúcich sa konkrétnej kauzy, ktorú médiá priebežne sledujú. Ďalej mu bolo vytknuté aj to, že postup v zmysle § 253 ods. 10 Trestného poriadku (ďalej aj „TP“) nevyužil.

9. Je pravdou, že sťažovateľ na pojednávaní prítomný nebol (no v ústavnej sťažnosti deklaroval, že ďalších pojednávacích dní sa plánuje zúčastniť), no na základe zákona o slobode informácií požiadal o zaslanie tohto opatrenia, oboznámil sa s ním a odo dňa jeho sprístupnenia si odvodil svoju lehotu na podanie ústavnej sťažnosti podľa čl. 127 ústavy na ústavnom súde. Išlo teda o interpretáciu časti § 124 zákona o ústavnom súde, ktoré hovorí *„Ústavnú sťažnosť možno podať do dvoch mesiacov od nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia, oznámenia opatrenia alebo upovedomenia o inom zásahu. Táto lehota sa pri opatrení alebo inom zásahu počíta odo dňa, keď sa sťažovateľ mohol o opatrení alebo inom zásahu dozvedieť.“*

10. Aj ja uznávam, že výklad sťažovateľa o zachovaní lehoty je výkladom extenzívnym, no určite nie nemožným, a práve okolnosti veci ma primäli sa k nemu prikloniť. Dôvodom je aj argumentácia sťažovateľa založená na tom, že už sa o obdobnom opatrení v inej sledovanej kauze rozhodlo v jeho prítomnosti a dožadoval sa priamo na mieste vysvetlenia, resp. konfrontácie priamo s predsedníčkou senátu, no slovo nedostal (k matérii tohto problému odkazujem na ďalej uvedený text). Z uvedeného dôvodu rozumiem istej taktike sťažovateľa, ktorý si na podanie ústavnej sťažnosti vybral konanie, kde bolo možné čo najčistejšie dospieť k splneniu podmienok na prijatie ústavnej sťažnosti na ďalšie konanie (jasný moment oboznámenia sa dorúčením, opatrenie je formulované do budúcnosti a opatrenie má aj písomnú formu a nielen ústnu organizačnú povahu). Považoval som za dôvodné, aby bola táto vec prijatá na ďalšie konanie a dostala sa do fázy meritórneho prieskumu. K otázke aplikácie § 253 ods. 10 TP a jeho paralyzačnom nebezpečenstve pri použití extenzívneho výkladu píšem v ďalšom texte.

III. Diskurz ako hlavná cesta k tvorbe doktrín

11. Rovnako ako ESLP, tak aj ústavný súd už v minulosti opakovane vyslovili, že právo prijímať, vyhľadávať a rozširovať idey a informácie sa zaručuje každému jednotlivcovi ako jeho základné právo (II. ÚS 28/96, II. ÚS 7/00, III. ÚS 169/03). Prostredníctvom práva prijímať, vyhľadávať a rozširovať idey a informácie sa každému umožňuje dozvedieť sa

informáciu a získať informáciu do svojej dispozičnej sféry a v nej informáciu spracovať pre svoju potrebu i potrebu iných, keďže v súlade s ústavou k nemu patrí aj právo informáciu ďalej rozširovať. Právo prijímať, vyhľadávať a rozširovať idey a informácie chráni možnosť získať informácie nielen pasívnym správaním, ale aj aktívnym správaním oprávnenej osoby (III. ÚS 1/2018).

12. Dlhodobu sa hlásim k proaktívnemu prístupu ústavného súdu, ktorý by mal veci v prípade, že ide o tvorbu doktrín, dominantne riešiť prostredníctvom meritórneho prieskumu a následne rozhodnutia formou nález. Uznávam, že aj odmietnutie z dôvodu podľa § 56 ods. 2 písm. g) zákona o ústavnom súde pre zjavnú neopodstatnenosť môže prispieť svojim kvázi-meritom k budovaniu doktríny, no určite by ju nemalo primárne tvoriť. V posudzovanej veci som teda z pozície predsedu senátu preferoval realizáciu čo najširšej kontradiktórnej konfrontácie argumentov v podobe replík a duplík k ústavnej sťažnosti a nebránil by som sa ani realizácii ústneho pojednávania a následného verejného vyhlásenia rozhodnutia.

13. Dôvod, prečo bolo potrebné vec rozhodnúť nálezom, je založený okrem (A) generálneho dôvodu v predošlom odseku aj na dôvode (B) špecifickom, a to na faktickej nemožnosti vedenia diskurzu medzi súdom a novinármi (resp. verejnosťou prítomnou na pojednávaní vo všeobecnosti). Uvedené potvrdzuje aj tvrdenie sťažovateľa v preambule ústavnej sťažnosti, že je jeho *„cieľom získať pre súdnu a novinársku prax veľmi potrebné rozhodnutie, ktoré bude obsahovať riešenie aktuálnej otázky ústavnosti zákazu bezprostredných citácií z trestných konaní.“*

14. Keďže som dlhé roky pôsobil ako sudca všeobecného súdu, viem, aká dôležitá je potreba absolútnej koncentrácie na prednesy procesných strán a návrhy nimi formulované. Ak by sa pripustil taký výklad právnej normy, že sudca, senát alebo jeho predseda sú povinní *in genere* diskutovať o procesných postupoch so zástupcami verejnosti, mohli by sme dospieť až k paralýze verejných procesov, ktoré sleduje verejnosť so záujmom.

15. Skúsme si totiž predstaviť, že by na miestach pre verejnosť sedelo 20 osôb, z ktorých každá by sa chcela so sudcom „pohovárať“ a osobne mu vysvetliť jej dôvody a pohnútky konkrétneho správania a prístupu. Aj napriek tomu, že ide o príklad *ad absurdum*, až o takú absurditu nepôjde. Tak ako v každom segmente trhu, aj na trhu mediálnom existuje istá forma zdravého súperenia. Je pochopiteľné, že každé médium sa snaží prísť čo najskôr s konkrétnou informáciou a predbehnúť svojich konkurentov. Rovnako existuje a je prítomná aj snaha o zabezpečenie tzv. exkluzivity, čo by mohlo práve v analyzovanom kontexte vytvoriť platformu na súperenie aj na súdnom pojednávaní, kde bude každý chcieť „dostať slovo“. Z pojednávania by sa tak stala neplánovaná tlačová konferencia súdu, čo by bol jav nežiaduci a nebojím sa povedať, že až ústavne neakceptovateľný. Je veľmi dôležité nezabúdať na to, že ak má spoločnosť vysoké očakávania od súdneho verdiktu, súd musí mať aj pokoj a ergonomické podmienky na svoju prácu.

16. Platí, že pánom v súdnej sieni je sudca a je jeho úlohou zabezpečiť si poriadok a riadny priebeh pojednávania civilného, ako aj trestného alebo administratívneho. Pokiaľ dochádza

alebo hrozí jeho narušenie, súd má k dispozícii aj invazívne opatrenia, na ktoré môže využiť aj príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže. Je teda pochopiteľné, že pokiaľ predseda senátu bude primárne voliť striktný prístup a odmietne o svojich opatreniach diskutovať, nie je možné tvrdiť, že pôjde o prístup automaticky ústavne diskonformný. Samozrejme, za predpokladu, že nepôjde o excesívne správanie súdu.

17. Zákony normujúce organizáciu justície, ale ani procesné kódexy v Slovenskej republike (v posudzovanej veci ide o Trestný poriadok) neobsahujú okrem všeobecných regulatívov podrobnú úpravu mediálneho pokrývania verejných procesov, a teda nastupuje aplikácia všeobecných princípov a v krajnom prípade aj priama aplikácia ústavy. Z toho, čo už bolo uvedené, vyplýva, že nevidím zákonom vymedzenú arénu na názorovú konfrontáciu a vyjasnenie si postojov medzi súdom a novinárskou obcou, ktorá má záujem čo najplastickejšie a čo najexkluzívnejšie informovať o priebehu konania. Keďže súd koná z pozície sily (čo nie je ústavne problematické) a médiá v zásade nemajú konfrontačnú platformu, kde by stáli so súdom na rovnakých pozíciách, konanie pred ústavným súdom je vhodným priestorom. Sťažovateľ ako výrazná postava novinárskej obce a súd zastúpený renomovaným sudcom ŠTS by určite dokázali zvieť veľmi zaujímavý argumentačný súboj, pričom ak by bolo výsledkom rozhodnutie senátu ústavného súdu, ktorý by k veci prispel svojou autoritou a ústavnoprávnou interpretáciou, určite by to na škodu právneho štátu nebolo. Je potrebné si uvedomiť, že doba verejných procesov pokrývaných médiami sa zďaleka nekončí a práve s nástupom sociálnych médií, on-line textových prenosov (ďalej aj „on-line prenos“) a rôznych komunikačných platforiem môže byť práve neregulácia a zastaralosť právnej úpravy problémom.

18. Druhou z výhrad väčšiny senátu ústavného súdu bolo aj neuplatnenie § 253 ods. 10 TP, pričom aj napriek tomu, že som veľkým zástancom diskurzu, aj ten musí mať svoje hranice, a preto je zaujímavou právnou otázkou, ako sa postaviť k opatreniu súdu technicko-organizačnej povahy v zmysle § 10 ods. 18 TP, proti ktorému nie je v zmysle Trestného poriadku prípustný opravný prostriedok (k tomu pozri ČENTÉŠ, Jozef. *Trestný poriadok: veľký komentár*. 4. aktualizované vydanie. Žilina : Eurokódex, 2019. ISBN 9788081550874, 1038 s., s. 39.). Izolovane sa javí, že vzhľadom na absenciu opravného prostriedku v zmysle Trestného poriadku by mala byť automaticky prípustná ústavná sťažnosť podľa čl. 127 ods. 1 ústavy. Uvedenú úvahu nabúrava práve § 253 ods. 10 TP, podľa ktorého ten, kto sa cíti opatrením predsedu senátu pri vedení hlavného pojednávania ukrátený, môže žiadať, aby rozhodol senát, proti ktorého rozhodnutiu sťažnosť nie je prípustná. Takú žiadosť aj rozhodnutie o nej treba zaznamenať v zápisnici. **Aj napriek tomu, že zákonodarca použil pojem „kto“, čo je určite možné interpretovať aj ako „ktokoľvek“, skôr by som sa v záujme toho, čo som už uviedol, prikláňal k interpretácii reštriktívnej a vzťahoval by som to na subjekty konania, a nie na verejnosť** (v posudzovanej veci sa dokonca sťažovateľ pojednávania zatiaľ nezúčastnil, a teda je otázne, či vôbec bolo fakticky možné vyvolať postup podľa § 253 ods. 10 TP). Uvedený prístup zvolila aj predsedníčka senátu v inej veci, kde sa sťažovateľ na pojednávaní zúčastnil a skúšal využiť § 253 ods. 10 TP (bod 33 ústavnej sťažnosti), pričom tá skonštatovala, že právo podať senátu žiadosť o preskúmanie opatrenia majú aj tak len účastníci konania, a nie aj predstavitelia verejnosti. Dôvodom tohto môjho postoja je práve

potreba predísť naznačenej transformácii súdneho konania na tlačovú besedu. Druhým dychom však *lege ferenda* uvádzam, že uvedený zákonný regulatív by si určite zaslúžil precizovanie na platforme zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sudcoch“), prípadne Trestného poriadku, kde by sa možnosť opravného prostriedku dala implementovať zavedením formalizovaného procesu, ktorý by bol riešiteľný napríklad mimo verejného pojednávania rozhodnutím *ex cathedra*.

19. Súčasne uvádzam, že sťažovateľ vo svojom podaní argumentuje tak trochu aj proti sebe (*argumentum advocatus diaboli*), a to tým, že sám diferencuje verejnosť prítomnú na pojednávaní na dve skupiny: (a) verejnosť osobne prítomnú v pojednávacej sieni (je spočítateľná) a (b) verejnosť prítomnú nepriamo, prostredníctvom televíznych obrazoviek či rozhlasových prijímačov (je virtuálna, a teda nespočítateľná). Ak by pojem „kto“ bolo skutočne potrebné bezvýhradne vykladať ako „ktokoľvek“ a vzťahoval by sa extenzívne na celú verejnosť, tak potom aj na tú nepriamo prítomnú (bod 51 ústavnej sťažnosti). Takýto výklad by bol pre súd zásadným dekoncentračným činiteľom, keďže aj externí konzumenti informácií rozširovaných médiami by mohli zasielať svoje podania v zmysle § 253 ods. 10 TP. Uvedený interpretačný prístup by z môjho pohľadu nabúraval základnú povinnosť sudcu, ktorou je súdiť, keďže by sme ho zaťažili rizikom neúmernej technicko-organizačnej administratívy.

20. V závere tejto časti si dovoľím ešte krátku poznámku k väčšinovému uzneseniu a otázke subsidiarity. Otázka využitia § 253 ods. 10 TP zo strany verejnosti nie je otázkou, ktorá by bola stabilne doktrínálne ústavným súdom vyriešená. V zmysle judikatúry ESLP za efektívny prostriedok nápravy je možné považovať taký, ktorý je (i) pre sťažovateľa prístupný, (ii) je spôsobilý priviesť pre sťažovateľa nápravu a (iii) ponúka sťažovateľovi rozumnú šancu na úspech v konaní. Tieto vlastnosti musia byť splnené kumulatívne. Okrem toho existencia efektívneho prostriedku musí byť istá nielen v teórii, ale aj v praxi v relevantnom čase. Spomínaná účinnosť je zo strany ESLP vnímaná aj z toho hľadiska, či ponúka aspoň primerané vyhliadky na úspech. Ďalej ESLP uvádza, že úlohou sťažovateľa je povinnosť „využiť obvyklým spôsobom“ pravdepodobne účinné a dostatočné prostriedky na zjednanie nápravy (por. rozsudok ESLP z 26. 11. 2002 vo veci *Bucheň v. Česká republika*, sťažnosť č. 36541/97). Okrem spomínaných rozhodnutí odkazujem na rozhodnutie ESLP vo veci *Kontrová v. Slovenská republika* (rozsudok z 31. 5. 2007, sťažnosť č. 7510/04), v ktorej akcentoval, že čl. 13 dohovoru zaručuje na vnútroštátnej úrovni dostupnosť prostriedku nápravy pre účely vymoženia podstaty práv a slobôd uvedených v dohovore, a to bez ohľadu na to, v akej podobe ich zaručuje vnútroštátny právny poriadok. Odkazujúc na uvedené rozhodnutia, uvádzam, že aj napriek tomu, že § 253 ods. 10 TP z môjho pohľadu nespĺňa už prvú podmienku ESLP, keďže nie je pre sťažovateľa opravný prostriedok fakticky v plnom rozsahu prístupný (verejnosť na pojednávaní slovo nedostáva, pričom s ňou súd komunikuje výnimočne a zriedka), určite nejde o postup zapraxovaný, a teda ani princíp subsidiarity nemôže byť v posudzovanej veci prekážkou meritórneho prieskumu.

IV. V krátkosti k meritu veci

21. Aj napriek tomu, že vec nedospela k posúdeniu merita veci, a teda nepoznáme vyjadrenie súdu ako regulátora namietaného opatrenia, rozhodol som sa na platforme tohto odlišného stanoviska stručne uviesť niekoľko mojich právnych úvah k problému, ktoré v sťažovateľom naznačených kontextoch považujem za najpálčivejšie. Samotný sťažovateľ vo svojej ústavnej sťažnosti (bod 5 preambuly) volá po *obiter dictum* ústavného súdu. Vzhľadom na limitované možnosti sa však budem primárne koncentrovať len na otázku instantného reportovania z priebehu súdnych pojednávaní.

22. Pre kontext aj na tomto mieste uvediem, že ústavnou sťažnosťou bolo napadnuté opatrenie ŠTS vyhlásené na hlavnom pojednávaní v trestnej veci vedenej pod spisovou značkou 1T/11/2021 4. novembra 2021, ktoré znelo: „Podľa § 253 ods. 5 písm. c) TP: (1) zakazujem vyhotovovanie zvukových záznamov z priebehu hlavného pojednávania; (2) prítomnosť médií na hlavné pojednávanie bude pripustená len po predchádzajúcej akreditácii; (3) od najbližšieho dňa, t. j. 05.11.2021 bude vstup do verejnosti a pojednávacej miestnosti opatrený týmito opatreniami. Predseda senátu ďalej konštatuje, že informovanie o priebehu hlavného pojednávania spôsobom bezprostrednej citácie bude považovaný za rovnocenný zvukovému prenosu, ktorý je zakázaný.“

23. Otázka mediálneho pokrytia pojednávaní totiž býva otváraná v súvislosti s právom na spravodlivý proces (čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru), keď práve on-line prenosy bývajú procesnými stranami označované ako „nápoveda“ dosiaľ nevypočutým svedkom. Áno, skutočne (v civilných, správnych a aj trestných procesoch) platí zásada, že verejné pojednávanie sa realizuje bez prítomnosti dosiaľ nevypočutých svedkov. Je štandardom, že ten, kto čaká sa na svoju výpoveď, ostáva pred dverami súdnej siene z dôvodu potreby vypovedať nezaťažený predošlými výpoveďami. Na prvý pohľad pôsobí až neakceptovateľne, že osoba, ktorá je vykázaná mimo pojednávacej miestnosti na účely čakania na svoju výpoveď, si môže čítať on-line prepis vyjadrení procesných strán a predošlých výsluchov. Mohlo by sa zdať, že bude výhodou vypočutie konkrétnej osoby čím neskôr, keďže táto môže svoju výpoveď prispôbiť všetkým predošlým výpoveďami. Uvedený pohľad je však vcelku zjednodušujúci.

24. Je potrebné si uvedomiť, že účasť verejnosti je prístupná každému, nielen novinárom. Ak teda niektorý zo svedkov, ktorý na svoju výpoveď ešte len čaká, pošle do publika „svojho zástupcu“, ktorý si obsah predošlých výpovedí zachytí, výsledok bude rovnaký. Zákaz akéhokoľvek reportovania z pojednávania *en bloc* teda ústavne konformný v mojich očiach nebude. Článok 26 ústavy totiž právo na takýto reporting vo verejnom záujme v sebe obsahuje, a teda námietka obžaloby alebo obhajoby spočívajúca v tom, že o procese by sa nemalo informovať z dôvodu ovplyvňovania svedkov *pro futuro*, by nemala mať procesný úspech. Opak by mohol platiť v prípade špecifických okolností konkrétnej veci.

25. Istú osobitosť prináša § 253 TP, ktorý umožňuje každému vyhotoviť si z pojednávania zvukový záznam, no predseda senátu môže dať súhlas aj na tzv. zvukový prenos.

Zdôrazňujem, že otázka povoľovania zvukových záznamov nie je vyhradená sudcovi všeobecného súdu, keďže to garantuje priamo zákon, pričom v trestných procesoch v zmysle § 253 ods. 5 TP má súd možnosť zvukový záznam *a contrario* zakázať. V tomto kontexte odkazujem aj na § 34 ods. 4 zákona o sudcoch, ktorý normuje základné práva sudcu a ktorý ustanovuje: „*Sudca, ktorý vedie súdne pojednávanie, rozhoduje o tom, či je možné v priebehu pojednávania uskutočňovať obrazové záznamy, obrazové prenosy alebo zvukové prenosy. Pri zachovaní povinnosti mlčanlivosti má sudca právo publikovať odborné právne problémy vzťahujúce sa na právoplatne rozhodnutú vec.*“ Aj z uvedeného je zrejmé, že súd nerozhoduje o uskutočňovaní zvukových záznamov, ale len zvukových prenosov. Pre úplnosť marginálne dodávam, že výnimkám pri výsluchu agenta a utajovaných skutočnostiach sa ďalej na tejto platforme venovať nebudem.

26. Zvukový prenos predseda senátu nepovolí, ak by to (a) rušilo priebeh hlavného pojednávania (je na to potrebné isté technické zázemie, ktoré ak by spôsobovalo diskomfort súdu alebo procesných strán, mohlo by dôjsť k naplneniu tejto skutkovej podstaty), (b) ak sa na hlavnom pojednávaní preberajú okolnosti tvoriace tajomstvo chránené osobitným zákonom (pôjde napríklad o prípady povinnej mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov alebo advokátov), (c) ak by zvukovým prenosom z priebehu hlavného pojednávania mohla byť ohrozená mravnosť, verejný poriadok alebo dôležitý záujem strán alebo svedkov (tu sa ponúka asi najširšia miera úvahy súdu, kde dokáže zvážiť okolnosti veci a premietnuť do rozhodnutia subjektívne špecifiká veci, ktoré budú odôvodňovať takéto nepovolenie) alebo (d) pri výsluchu ohrozeného svedka, chráneného svedka alebo svedka, ktorého totožnosť je utajená. **Malo byť teda pravidlom, že súd zvukový prenos má povoliť vždy a len vo výnimočných okolnostiach veci takýto súhlas nedá. Zákonodarca totiž formuloval pravidlo, z ktorého uviedol výnimky, ktoré si žiadajú náležité odôvodnenie.** Zdá sa však, že dosiaľ bol v tejto súvislosti volený skôr prístup opačný a výnimočné bolo skôr povolenie zvukového prenosu. Akcentujúc princíp verejnosti súdneho konania, na ktorý imanentne nadväzuje nezastupiteľná úloha médií šíriť informácie, som toho názoru, že ide o trend nesprávny a mal by sa zmeniť.

27. Na tomto mieste vyvstáva otázka, kto a ako môže napádať postup súdu, ak súd zvukový prenos povolí, resp. nepovolí. Ak ho súd povolí, môže rozhodnutie zaiste napádať účastník konania, ktorý si napríklad uplatňoval dôvod podľa písm. c), keďže vidí ohrozenie svojho dôležitého záujmu, ktorý ale musel dôsledne, a nie floskulne špecifikovať. Na diskusiu je napríklad to, či zásah do prezumpcie neviny (bude argumentovať tým, že mediálne je vec pokrývaná tak, že ho všetci vopred odsudzujú a prezumpcia neviny sa zachováva len formálne) spadá pod skutkovú podstatu písm. c) a dalo by sa ňou *de facto* univerzálne argumentovať v prospech zákazu prenosu. Som toho názoru, že na univerzálny argument zásahu do prezumpcie neviny bez uvedenia špecifik dostatočnej intenzity by všeobecný súd nemal reflektovať. Súčasne *vice versa* je namieste otázka, či môže napádať nepovolenie zvukového prenosu médium, ktorému vyhovie v tejto súvislosti nebolo. Keďže platí to, čo som o § 253 TP už uviedol, a teda paralyzačné riziko extenzívneho výkladu, jediným prípustným opravným prostriedkom bude zrejme sťažnosť v konaní podľa čl. 127 ústavy. Aby som už v tomto momente predišiel masívnemu nápadu obdobných ústavných sťažností,

pripomínam, že doktrína ústavného súdu je budovaná na princípe potreby ústavne relevantného zásahu do základných práv garantovaných ústavou alebo medzinárodným, resp. európskym právom a v prípade značného nápadu ústavných sťažností tohto typu bude zrejme preferované odmietanie takýchto ústavných sťažností. Inak povedané, keď sa vytvorí k tejto otázke doktrína, ďalšie ústavné sťažnosti budú neúspešné, ak dôjde k dodržaniu garancií vyplývajúcich zo záverov ústavného súdu.

28. Fenoménom dnešnej doby sú však **on-line textové prenosy z pojednávanií**, kde dochádza k prepisu deja v reálnom čase alebo s miernym časovým oneskorením. Keďže Trestný poriadok je predpis procesný, pripúšťa analógiu a na neregulované konanie by sa mala aplikovať norma najbližšia. V tomto prípade je on-line prenos bezpochyby najbližšie spomínanému zvukovému prenosu. Nie je totiž nečasté, že logická snaha o autenticitu popisu súdneho pojednávania spôsobí, že vyslaný redaktor konkrétneho média uvádza v reálnom čase aj konkrétne citácie výpovedí alebo prednesov procesných strán, *ergo* súdu. Pokiaľ by došlo k prepisu takmer všetkého, čo sa na verejnom procese povie, rozdiel medzi on-line prenosom a zvukovým prenosom nebude takmer žiadny.

29. Sťažovateľ vo svojej ústavnej sťažnosti argumentuje napríklad aj tým, že pokiaľ súd v posudzovanej veci zakázal tzv. bezprostredné citácie zo súdneho pojednávania, tak tým fakticky nezakázal reportovanie z pojednávania *ex post*, a teda jeho zákaz sa fakticky miňa účinkom, a tvrdil, že malo dôjsť k vylúčeniu verejnosti. Dokonca uviedol: „*Bezprostredné citácie sa navyše len ťažko podobajú kvalitnému zachytávaniu informácií zvukovými záznamami, nakoľko sú písané v rýchlosti a majú povahu len akéhosi zhrnutia podstatných výrokov prednesených v konkrétnej chvíli na hlavnom pojednávaní. Ak predseda senátu považoval aj takéto rozširovanie informácií za nevhodné, mal verejnosť z hlavného pojednávania vylúčiť a nie len zakázať vyhotovovanie zvukových záznamov a svojvoľne tento zákaz rozšíriť aj o zákaz vykonávania bezprostredných citácií, ktoré nemajú so zachytávaním zvuku takmer nič spoločné.*“ Súhlasím s tým, že zákazom bezprostredných citácií sa nezakazuje reportovanie zo súdneho pojednávania. Nestotožňujem sa však s tým tvrdením, že ak súd videl riziko v bezprostredných citáciách, mal vylúčiť verejnosť. Keďže ústavný súd nerealizoval fázu meritórneho prieskumu a písomný regulatív predsedu senátu ŠTS neobsahoval odôvodnenie, nepoznáme dôvody a motivácie súdu, ktoré ho pri rozhodovaní viedli. Vo všeobecnosti je možné uviesť, že vylúčenie verejnosti je zaiste oveľa intenzívnejší zásah ako zákaz on-line prenosu. Sudca musí aj v týchto otázkach postupovať vždy proporcionálne a ak existujú menej invazívne eventuality, je nutné ich vždy preferovať.

30. Považujem za v demokratickej spoločnosti nevyhnutné, že novinárska obec, ale aj ktokoľvek z verejnosti môžu o priebehu pojednávania šíriť informácie, pričom ich šírenie nepodlieha a ani nemôže *in genere* podliehať schvaľovaniu zo strany súdu. Je nesporné, že súčasťou tzv. justičnej žurnalistiky (kde je možné sledovať zopár skutočne erudovaných novinárov, ktorí sú v problematike naozaj nadštandardne zorientovaní) bývajú akési sumáre pojednávacích dní, resp. býva popisovaný priebeh pojednávania po istých relevantných častiach. Tomu nie je možné brániť a dokonca si myslím, že takéto bránenie by priamo narazilo na ústavný text a judikatúru EŠLP, na ktorú som poukázal v úvode. Ak je teda

výsledným výstupom masovokomunikačných médií sumár, kde sa popíše v hrubých rysoch priebeh pojednávania a pokojne aj čiastkové výsledky výpovedí svedkov alebo znalcov, nemôže to byť problémom, ktorý by implikoval automaticky ústavnú diskonformitu.

31. Dôvody na tento môj parciálny záver v kontexte posudzovanej veci, kde bolo predmetom trestné konanie, mám dva: (a) Konaniu pred súdom predchádzalo prípravné konanie, a teda riziko ovplyvnenia svedkov alebo znalcov je vo väčšine prípadov eliminované prechádzajúcou výpoveďou identickej osoby, ktorá v prípade rozporov musí tieto rozpory odstrániť a vysvetliť (je taktiež možné čítanie výpovede z prípravného konania), ako aj to, že (b) pre účely vierohodnosti výpovede sú dôležité aj detaily výpovede. Aj napriek tomu, že najdôležitejšie sú vždy okolnosti konkrétnej veci, je možné vo všeobecnosti konštatovať, že ak sa mediálny výstup nebude venovať konkrétnym maličkostiam alebo nebude koncentrovaný na detailné citácie zo svedeckej výpovede a výsledok popíše len „zhruba“, bude mať námietka niektorej z procesných strán o ovplyvnení výpovede novinármi len status procesnej taktiky, ktorá ale nemôže mať vplyv na konečný verdikt súdu.

V. Záverečné poznámky

32. Ak by otázka znela v tom zmysle, ako informovať o súdnych procesoch tak, aby bola zachovaná rovnováha medzi právom na informácie a právom na spravodlivý proces, odpovedal by som v kontexte toho, čo už bolo naznačené. Sudca má súdiť a otázka organizácie pojednávania mu nemôže vziať viac času ako samotné rozhodovanie o merite veci. Pri obmedzení sa na trestné procesy sa dá uviesť, že aj samotný Trestný poriadok ponúka možnosti ešte pred začatím hlavného pojednávania (predbežné prejednanie obžaloby) alebo zámerne si na to súd vie vyhradiť čas na úvod prvého hlavného pojednávania a organizačné pokyny vyriešiť a znormovať *pro futuro* pre všetky ďalšie pojednávania raz a navždy.

33. Aj napriek tomu, že som naznačil taký postoj k zvukovému prenosu z hlavného pojednávania alebo verejného zasadnutia, že by mal byť zakázaný len výnimočne a zásadou by malo byť jeho povolenie, nesmie ísť v žiadnom prípade o mediálne preteky o exkluzivitu. Považujem za *fair*, ak médiá, ktoré majú záujem pokrývať konkrétny proces, hneď na úvod konania (ideálne v dostatočnom časovom predstihu pred prvým pojednávaním) požiadajú súd o možnosť realizácie zvukového prenosu, ktorý ak im bude povolený, môžu rozsiahlo citovať aj minútu po minúte (ak je povolený zvukový prenos *ad maius*, je povolený aj on-line textový prenos). Vzhľadom na technické možnosti dnešnej doby nevidím problém ani v tom, aby tento zvukový prenos bol povolený ľubovoľnému množstvu redakcií.

34. Na druhej strane by som však považoval za ústavne konformné aj to, ak by súd povolil zvukový prenos len jednému vybranému médiu. Aby nešlo o diskrimináciu, bude žiaduce, aby súd svoj výber redakcie periodicky menil. Dôvodom je práve technická náročnosť samotnej realizácie a fakt, že pojednávacia miestnosť sa nesmie stať televíznym, *ergo* rozhlasovým štúdiom prešpikovaným káblami a mikrofónmi. Ak súd zvukový prenos povolí len jednému médiu (primárne tlačová agentúra, verejnoprávne médium alebo pokojne aj

súkromné médium, ktoré pôsobí aj ako internetová platforma) a súčasne toto médium však zaviazá na poskytnutie signálu aj ostatným žiadateľom, bude rešpektovať zákon. Zároveň týmto prístupom zabezpečí, že bude dominantne daný priestor na to, o čom súdne konanie byť má. V súvislostiach dopĺňam, že nie je úlohou súdu poskytovať realizátorovi plnohodnotnú IT podporu, ale len základnú súčinnosť, pričom všetky náklady a zodpovednosť za realizáciu a kvalitu sú na strane realizátora samotného prenosu. Nemožno teda napríklad akceptovať prerušovanie súdneho konania na účely potreby hlasnejšieho prejavu konkrétnej osoby, prípadne opakovania vyjadrenia so zdôvodnením, že poslucháči nepočujú. Ešte inak povedané, momentom vydania povolenia na zvukový prenos a poskytnutia základnej súčinnosti realizátorovi prenosu správou súdu sa úloha súdu končí a súd nemôže ďalej riešiť čokoľvek s tým súvisiace – súd by teda mal prebiehať tak, ako keby žiadny prenos neprebíhal. V tejto súvislosti nie je vylúčené ani to, aby v prípade nadmerného rušenia pojednávania bola zo strany súdu uložená aj poriadková pokuta v zmysle § 70 TP.

35. Aj napriek tomu, že som hovoril o zvukovom prenose, z textu bolo zrejmé, že vidím veľké paralely a veľkú podobnosť medzi zvukovým prenosom a podrobným on-line textovým prenosom. Uznávam v tejto súvislosti existenciu istého právneho vákuu, ktoré spôsobilo to, že v praxi bývajú uplatňované rôzne prístupy a každá redakcia k realizácii justičnej žurnalistiky pristupuje trochu inak. Samotný on-line prenos má vždy iné atribúty, pričom s potencialitou čitateľského záujmu priamo úmerne stúpa aj detailnosť a čo najväčšia presnosť okamžitého výstupu. Nedá sa teda povedať, že každý jeden článok, ktorý popisuje priebeh súdneho procesu, je skutočne aj popisom minúty po minúte. Ak ale má redakcia realizovať podrobný on-line prenos, bolo by právne najčistejšie, ak by súd bol požiadaný o možnosť realizovať on-line prenos písanou formou tak, ako sa o to žiada pri zvukovom prenose. Získaním takéhoto súhlasu *ex ante* by to vyvrátilo už vopred pochybnosti o tom, či sa môže alebo nemôže realizovať. **Opakujem, že odmietnutie takéhoto súhlasu so zvukovým a o to viac s on-line prenosom by malo byť skutočne len vo veľmi výnimočných prípadoch, pričom zdôvodnenie súdu by neobstálo, pokiaľ by bolo všeobecné a formalistické.** Rovnako dopĺňam, že ani nepovolenie on-line prenosu z pojednávania nemôže znamenať absolútny zákaz konkrétnej redakcii písať o vybranej súdom pojednávanej kauze (keďže takéto informovanie nepodlieha povoľovaciemu procesu) a pôjde výlučne len o nepovolenie popisovania udalostí intenzívne minútu po minúte.

36. Na záver sa mi žiada dodať, že ústavný súd tu nie je na riešenie akademických otázok, pričom práve posudzovaná otázka sa tak môže *prima facie* javiť. O opaku ma presvedčili argumenty sťažovateľa vrátane jeho explicitného volania po potrebe vyriešenia dôležitých parciálnych otázok súvisiacich s tzv. justičnou žurnalistikou. Sú to témy, kde má ústavný súd (odkazujúc *inter alia* na východiská formulované ESLP) svoje miesto. Verím, že v krátkom čase bude mať ústavný súd možnosť problematiku justičnej žurnalistiky meritórne posúdiť, čím by určite dopomohol k vyriešeniu nejednej otázky, ktorú si kladú nielen novinári, ale aj sudcovia všeobecných súdov. Túto ambíciu prispieť k diskurzu malo aj toto odlišné stanovisko, ktoré má však isté limity, a stanoviská k viacerým súvisiacim otázkam som v ňom z dôvodu zdržanlivosti neuvádzal. Aj keď témy nastolené sťažovateľom som vnímal pozitívne, nedá mi v úplnom závere nedodať, že v kontraste pozitívneho vnímania snahy

sťažovateľa hľadať ústavne-konformnú interpretáciu relevantných ustanovení Trestného poriadku vyznela jeho žiadosť o priznanie primeraného finančného zadost'účinenia, ktorá bola v kontradikcii s deklarovaným cieľom ústavnej sťažnosti a trocha kazila celkový dojem.

V Košiciach 25. augusta 2022

Peter Straka
sudca